

2022, 9(2): 393-420

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2022.2.393-420>

Makaleler (Tema)

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN HABER SÖYLEMLERİNDE GÜNDELİK İNŞASI: SEVAG BALIKÇI CİNAYETİ¹

Bengi BEZİRGAN-TANIŞ²

Öz³

Bu çalışma Türk milliyetçiliğinin söylem alanında nasıl inşa edildiğini ve yeniden üretildiğini 'Ermeni sorunu' ile yeniden karşılaşması üzerinden incelemektedir. 24 Nisan 2011 tarihinde gerçekleşen Sevag Balıkçı cinayeti vakasına odaklanılarak bu yüzleşmenin ulusal gazetelerde günlük olarak hangi söylemsel stratejiler aracılığıyla sunulduğu gösterilmektedir. Araştırmada seçilen üç ulusal gazetenin bu olayı nasıl haberleştirdiği eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre vakanın medya temsillerinde maktulün etnik kökeni, şehitlik durumu ve ulus için fedakârlık yapması öne çıkan temalar olarak belirlenmiştir. Böylece millet olma halinin sürekli imlenmesi ve hatırlatılması ile milliyetçi söylemlerin haber söylemlerine gündelik olarak nasıl eklenilebildiği tartışılmaktadır. Bu bağlamda ulusal gazetelerin Balıkçı cinayetini tarihsel ve politik arka planından soyutlayarak ve 'Ermeni

¹ Bu makale London School of Economics and Political Science Sosyoloji Bölümü'nde tamamlanan "Reframing the Armenian Question in Turkey: News Discourse and Narratives of the Past and Present" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Bengi BEZİRGAN-TANIŞ, Nişantaşı Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Doktor Öğretim Üyesi, bengi.bezircan@nisantasi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6444-6285

Makalenin Geliş Tarihi: 08.09.2022 | Makalenin Kabul Tarihi: 19.12.2022

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2022. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

³ Makalenin son halini almasındaki değerli katkıları için Kaya Tanış'a teşekkür ederim.

sorunu' ile bağlantısını kopararak, Türk milliyetçiliğinin söylemsel, temsili ve dışlayıcı yönlerini açığa çıkarır şekilde konumlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk milliyetçiliği, Ermeni sorunu, Ulusal gazeteler, Haber söylemi, Medya temsilleri

EVERYDAY CONSTRUCTION OF TURKISH NATIONALISM IN NEWS DISCOURSES: THE MURDER OF SEVAG BALIKÇI

Abstract

This study examines how Turkish nationalism is constructed and reproduced within the discursive sphere through its re-encounter with 'the Armenian issue'. Focusing on the murder of Sevag Balıkçı on April 24, 2011, it aims to examine the discursive strategies through which this confrontation is presented in national newspapers every day. The critical discourse analysis method was used to determine how the three national newspapers selected in the study covered this incident. According to the findings of the research, the ethnic origin of the victim, his martyrdom status, and his sacrifice for the nation were determined as the prominent themes in the media representations of the case. Therefore, this study discusses how nationalist discourses could be included in news discourses daily by constantly implying and reminding of nationhood. In this regard, it has been revealed that national newspapers positioned the Balıkçı murder in a way that brings out the discursive, representational, and exclusionary aspects of Turkish nationalism by isolating the murder of Balıkçı from its historical and political background and breaking its connection with 'the Armenian question'.

Keywords: Turkish nationalism, Armenian issue, National newspapers, News discourse, Media representations

Giriş

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni toplumunun maruz kaldığı toplu katliamlarla insanlığa karşı işlenen farklı suçların 'soykırım' ya da 'tehcir' olarak adlandırılmasına yönelik tartışmalar

'Ermeni meselesi/sorunu' ifadesinin günümüzdeki karşılığı haline gelmiştir. Bu tabir ulusal ve uluslararası düzlemde soykırımın tanınması ile inkârı arasındaki çelişkiyi temsil etmektedir. Tarihsel olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî soykırım inkârı için politik ve dilsel bir araç olarak kullandığı 'Ermeni meselesi/sorunu' ifadesi aynı zamanda 1923'ten bu yana Ermenilere yönelik ayrımcı politikalarla tutumların somut bir örneği olarak düşünülebilir.⁴ Ermeniler açısından ise "1915 anlatısı" ile bu dışlayıcı uygulamalar kolektif kimliğin ve belleğin inşasında merkezi bir yerde durmaktadır. 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Ermeniler yasal azınlık haklarına sahip olup yasalar önünde eşitlikten yararlansalar da *de facto* eşitlik (fili eşitlik) söz konusu olduğunda bütün anlam ve boyutlarıyla yurttaş olamamışlardır (Özdoğan vd., 2009, s.33-4). Özellikle gayrimüslimlerin subaylık ve polislik gibi kamu görevlerinden dışlanmalarıyla yazılı olmayan kurallara dayanan bu ayrımcılık bu durumun en belirgin örneklerindedir. Toplumsal, dini ve eğitim hakları resmî olarak tanınmasına rağmen, devletin ortak dil, kültür ve dinde birleşmiş bir toplum inşasını amaçlayan Türkleştirme politikaları ve uygulamaları ayrımlar pahasına ilerlemiştir. Bu politikalar, Türk toplumundaki gayrimüslim azınlıkların "öteki" konumunu sağlamlaştırmaya hizmet etmiştir (İçduygu vd., 2008, s.366-8). Toplumdaki etnik ve dini temelli ayrımcılığın yerleşik öznesine dönüşen Ermeniler ile Ermeni meselesine yönelik egemen kavrayış Türk milliyetçiliği ekseninde kendine yer bulmuştur.

Bu tarihsel ve politik bağlam içerisinde Türk milliyetçiliğinin 'Ermeni sorunu' ile söylem alanında karşılaşmasının ulusal gazetelerde nasıl inşa edilip yeniden üretildiği bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. 2007 yılında gerçekleşen Hrant Dink suikastının ardından, 2011 yılında Sevag Şahin Balıkcı'nın Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Gümüşörgü Jandarma Karakolu Komutanlığı'nda zorunlu askerlik görevini yaparken Er Kıvanç Ağaoğlu tarafından tüfekle vurularak öldürülmesi bu karşılaşmanın gözlemlenebileceği başka bir söylem alanı yaratmıştır. Olayın Ermeni Soykırımı'nın 96. yıl dönümü olan 24 Nisan'da gerçekleşmesi ve Balıkcı'nın Ermeni olması, olayın kaza değil kasıtlı bir cinayet olduğu yönündeki tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Basına yansıyan haberlerde Balıkcı'nın kimliği öğrenilemeyen bir arkadaşıyla şakalaşırken tüfeğin kazara ateş alması sonucu vurulduğu iddia edilirken, Balıkcı ailesine yapılan ilk resmî açıklamadaysa doldur-boşalt sırasında ateşlenen silahtan çıkan kurşunun Balıkcı'ya isabet ettiği belirtilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamada ateş eden erin tüfekle oynarken yanlışlıkla ateş ettiği, olayda kasıt görülmediğinden erin tutuksuz yargılanmasına karar verildiği ifade edilmiştir. Fakat 4 Mayıs 2011'de Balıkcı ailesi'nin avukatı karakolda yaptıkları incelemeden sonra, olayın kaza olduğuna dair tanık ifadeleri olmasına rağmen ikna olmadıklarını açıklamış ve tanıkların üstleri tarafından yönlendirilmiş olma ihtimalleri ile rütbeli askerlerin

⁴ Vatandaş, Türkçe Konuş! Kampanyası (Aslan, 2007), Yirmi Kur'a İhtiyatlar Olayı, Varlık Vergisi (İçduygu vd., 2008), 6-7 Eylül Pogromu (Kuyucu, 2005) gibi örneklendirilebilecek Ermenilerle beraber Türkiye'deki diğer azınlık gruplarına yönelik uygulamalar, belli söylemlerin devlet nezdinde tercih edilmesine yol açmıştır. Bu uygulamalar aynı zamanda Türk milliyetçiliğinin ötekilerinden biri olarak konumlandığı Ermeni imgesinin hem yaratım aşamalarına hem de yansımalarına karşılık gelmekte ve bu makalede ele alınan Balıkcı vakasında olduğu gibi "Ermeni meselesi" çoğu zaman milliyetçiliği inşa eden ve yeniden üreten banal ve sıcak milliyetçilikler arasında salınım göstermektedir.

ihmallerinden bahsetmiştir. Daha da önemlisi, zanlının sosyal medya paylaşımlarından Büyük Birlik Partisi sempaticisi ve Türk-İslam sentezinden yana olduğunun anlaşıldığını ifade etmiştir. Temmuz 2011’de hazırlanan iddianamede zanlının bilinçli taksirle ölüme sebebiyet verme suçundan 9 yıla kadar hapisle cezalandırılması istense de davanın ilk duruşmasında 3 ay tutuklu kalan Ağaoğlu tahliye edilmiş; 2013 yılındaki karar duruşmasında 4 yıl 5 ay 10 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak Askeri Yargıtay’ın kararı bozması üzerine yeniden yargılama süreci başlamış ve 2015’de dava dosyasının yeniden ele alınmasına karar verilmiştir. 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra çıkarılan 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Askeri Mahkemelerin kaldırılmasıyla Balıkçı davası sivil mahkemede görülmeye başlanmıştır. Dokuz yıl süren davanın ardından Ocak 2020’de sanık, olası kastla öldürme suçlamasıyla 16 yıl 8 ay hapis cezası almıştır.⁵

Bu araştırma, 24 Nisan 2011’deki Balıkçı cinayetinin ardından 25 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında, seçilen üç ulusal gazetede olayın nasıl ele alındığına odaklanmaktadır; çünkü ulusal gazeteler günlük tüketim alışkanlıkları yoluyla milli farklılığın oluşumu ve dışa vurumu anlamına gelen ‘milleti tüketmenin’ (*consuming the nation*) önemli bir kısmını oluşturmaktadırlar (Fox ve Miller-Idriss, 2008, s.538). Böylelikle söylem, ‘milleti tüketmek’ için ulusal gazetelerin haber yapmada belirli başlık, kelime, alıntı ve fotoğrafları seçmelerinin birincil aracı haline gelmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, zorunlu askerlik görevini yapan Ermeni bir erin aynı jandarma karakolundaki Türk bir er tarafından öldürülmesinin nasıl haberleştirildiğini ve farklı ulusal gazetelerde nasıl temsil edildiğini araştırmayı ve böylece ‘Ermeni sorunu’ ile ilgili olarak Türk milliyetçiliğinin söylem alanında nasıl yapılandığını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Takip eden bölümde ilk olarak araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan milliyetçiliğin gündelik ve söylemsel yönleriyle medya temsilleri ile olan ilişkisi ele alınacaktır. Ardından araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan eleştirel söylem analizi yöntemi açıklanacak ve ortaya çıkan bulgular üç tema başlığı altında sunulacaktır. Sonuç bölümünde ise kısa bir değerlendirmeye yer verilecektir.

Milliyetçiliğin Söylemsel ve Gündelik Yönleri

Milliyetçilik konusundaki klasik tartışmalardan farklı olarak yeni yaklaşımlar (Özkırmılı, 2010), milliyetçilik ve milli kimliğin söylemsel ve tartışmalı özelliklerinin altını çizer. Bu yaklaşımlar, 20. yüzyılın sonlarında artan sayıda toplumsal hareketle birlikte ortaya çıkan ve ulusal kültürler ile kimliklerin homojenliğini sorgulayan sosyal bilimlerdeki “kültürel dönüş”ten etkilenmiştir (Özkırmılı, 2010, s.169). Kültürün ve kimliğin heterojenliğine yapılan bu vurgu, yeni milliyetçilik biçimleriyle milli kimlik arayışlarına yol açmıştır. Bağlamların çeşitliliği, yalnızca çok sayıda devlet ve onların milli özellikleri üzerine yapılan araştırmalar için

⁵ Çetinkaya, H. Sevag Balıkçı Dosyası. Erişim: 15 Ekim 2022, <https://fikritakip.co/sevag-balikci-dosyasi/> ; Zorunlu Askerlik Sırasında Öldürülen Sevag Balıkçı Davasında Karar Çıktı. Erişim: 21 Şubat 2021, <https://bianet.org/biamaq/dunya/218513-zorunlu-askerlik-sirasinda-oldurulen-sevag-balikci-davasinda-karar-cikti>

değil, aynı zamanda milliyetçiliğin söylemsel, temsili ve dışlayıcı yönleri ile bunların medya, eğitim veya vatandaşlık hakları gibi diğer toplumsal ve politik alanlarla ilişkisi için de geçerli hale gelmiştir. Bu sebeple milliyetçiliklerin ve devletlerin baskıcı ve kısıtlayıcı yönlerine ilişkin analizlerin ötesine geçen ve milliyetçiliğe yönelik görece yeni ve eleştirel bir bakış açısı getiren çalışmalar önem kazanmıştır. Bu bağlamda “Milliyetçilik gündelik hayatta nasıl yaşanmaktadır? Bunlar nasıl olduğu gibi kabullenilen toplumsal çevrenin bir parçası haline gelmektedir? Milliyetçilik belirli tarih ve kültürel açıklamaları nasıl üretmektedir?” (Puri, 2004, s.60) gibi sorular ön plana çıkmaktadır. Bu sorular doğrultusunda, milli anlatıların yurttaşlarla karşılaşma anları ile milliyetçiliğin söylemsel boyutları ve azınlık gruplarının söylem alanında da eşit olmayan durumları dikkat çekmektedir. Bu araştırma da ulusal gazetelerdeki Balıkçı cinayetine ilişkin haber söylemini analiz ederek, Türkiye bağlamında milliyetçiliğin söylemsel ve gündelik yönlerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Özellikle Hobsbawm ve Anderson'ın çalışmaları, kendilerini modern bir devletin normal ve vazgeçilmez parçaları olarak dayatan, kurgulanmış düzenlemeler olarak milliyetçilik ve milli kimlik anlayışının yolunu açmıştır. Her ikisi de milliyetçiliğe yönelik “yorumlayıcı” yaklaşım olarak adlandırılabilir bir bakış açısını paylaşırlar ve ulusun “icat edildiği” veya “hayal edildiği” ve çoğunluğa çeşitli kültürel medya ve toplumsal ritüellerle temsil edildiği konusunda hemfikirdirler (Smith, 2000, s.52). Hobsbawm (1992, 2000) insanların milli kimlikleri ve onların uygulamaları/ritüelleri gibi doğal olarak algıladıkları şeylerin aslında devlet tarafından tekrarlama ve dayatma yoluyla icat edildiğini iddia eder. “Geleneğin icadı” fikri, başlangıçta, doğal olarak kabul edilen/kanıksananı kışkırtmak, gizemini çözmek için tasarlanmıştı (Burke, 2002, s.6). Bu düşünce “ulusların, milliyetçiliğin, ulus devletin, milli sembollerin ve tarihlerin yeni icat edilmiş geleneklerin türleri olduğunu ve geçmişle görünen herhangi bir sürekliliğin büyük ölçüde hayali olduğunu belirtmek için kullanıldı” (Hobsbawm ve Ranger, 1983, s. 14). Buna uygun olarak, Hobsbawm ve Ranger (1983, s.12) ulusun ve onun gereçlerinin, tarihi, eylemin meşrulaştırıcısı ve grup uyumunun birleştiricisi olarak kullanan icat edilmiş geleneklerin en yaygın olanı olduğunu ileri sürerler. Hobsbawm ve Ranger (1983), milliyetçilik ile siyasi elitler ve siyasi kurumların rolünün politik sonucu olarak ulus devletin önemini vurgularken, Puri (2004, s.56-57) halkın bakış açısından milliyetçiliğe dikkat çekmektedir. Hobsbawm'ın ulusa ve ulusal kimliğe yüklediği bu kurmaca özellik, Anderson'ın ulusları “hayali cemaatler” olarak yorumlamasıyla paralellik taşımaktadır. Anderson'ın (1991, s.4) çıkış noktası, millet ve milliyetçiliğin belirli türden kültürel ürünler olduğudur ve daha da önemlisi, asıl zorluk, bu kültürel ürünlerin neden ve nasıl bu kadar derin bağlılıklar uyandırdığını göstermekte yatmaktadır (Özkırımlı, 2010, s.106). Bu teorik bakış açılarının her ikisi de milli kimliğin veya milliyetçiliğin modern dünyada nasıl yapay bir kavrayış olduğunu ve devlet ile siyasi seçkinlerin hegemonik gücünü meşrulaştırmak için doğasında olan özelliklere başvurulduğunu ortaya koymaktadır.

Bunların yanında Calhoun (1997) milliyetçiliği Foucaultcu bir “söylemsel oluşum” (*discursive formation*) anlamında somutlaşan bir kimlik sorunu olarak değerlendirir. Bu oluşum, bizim kim olduğumuza ve onların

kim olduğuna ilişkin ikili karşıtlıkların yeniden üretilmesi yoluyla, insanların günlük yaşamda konuşabilmelerini sağlar. Milliyetçilik söylemine dikkat çekerek Calhoun (1993, s.214), gündelik dilde ve ayrıca akademik teorilerde kökleşmiş bu söyleme birçok kategorinin ve varsayımın dahil olduğuna işaret eder. Bu söylem doğası gereği uluslararasıdır, çünkü ulus olma iddiaları yalnızca toplumsal dayanışmaya, ortak soya veya başka herhangi bir temele ilişkin iç/yerli iddialar değil, diğer uluslar karşısında da ayırt edicilik iddialarıdır. Milliyetçiler, çeşitli içsel doğalarına rağmen, ortak bir dış referans çizgisinde birleşirler. Milliyetçiliğin iddiaları, belirli benzerliklerin siyasi topluluk tanımı olarak sayılması ve varsayılan bir ulus genelinde içsel homojenliğin sağlanması gerektiğini vurgular (Calhoun, 1993, 216-29). Calhoun'un çizdiği bu çerçeve, egemen ulusal kimlik dışında kalan etnik, kültürel veya dini kimlikleri hatırlatması açısından yol göstericidir. Milliyetçiliğin belirli varsayımlara dayalı söylemsel ve gündelik yeniden üretimi, ulus-devletlerdeki azınlık gruplarının tartışmalı konumlandırılışlarına da yol açmıştır. 'Biz' ve 'onlar' arasındaki ikilik sadece diğer uluslardan farklılığı göstererek işlememektedir; farklı etnik, kültürel veya dini aidiyetlere sahip vatandaşlar da homojen siyasi topluluğa ve ulusa tehdit olarak görülmektedir.

Billig'in *Banal Milliyetçilik* (1995) çalışması, araştırma odağında bir dönüşüme karşılık gelip, milliyetçilik üzerine makro ölçekli teori niteliğindeki çalışmalardan temsil, mücadele ve yerelleştirilmiş anlam oluşturma ve bağlamsallaştırılmış vaka çalışmalarına uzanan bir kaymayı mümkün kılmıştır (Skey, 2009, s.333). Billig (1995), ulusun sembolleriyle sürekli ve bilinçsiz karşılaşmalar yoluyla gündelik yaşama yerleşmiş bir ideoloji olarak milliyetçiliğin sıradanlığını vurgulamaktadır. Billig'e (1995, s.8) göre, yerleşik uluslarda millet olma halinin devamlı bir işaretlenmesi/dalgalanması vardır; bunu göstermek amacıyla "banal milliyetçilik" kavramını Batı'nın köklü devletlerinde ulusların günlük olarak yeniden üretilmesini mümkün kılan, fark edilmeyen, rutin uygulamaları, ideolojik alışkanlıkları, inançları ve temsilleri kapsayacak şekilde ileri sürmektedir. Banal milliyetçiliği sıradan, bilinçsiz, unutulmuş sembolleri ve pratikleri içeren milliyetçilik olarak tanımlarken, bu kavramın karşısına şiddetli, heyecanlı ve genellikle aşırılıkçılıkla özdeşleştirilen "sıcak milliyetçilik" kavramsallaştırmasını yerleştirir (Billig, 1995, s.6, 43-46, 128). Bu yaklaşıma göre, sıcak milliyetçilik ulus devletlerin kuruluşunda yaygındır, ancak devlet kurulur kurulmaz milliyetçiliğin daha sıradan biçimlerine dönüşür. Diğer bir deyişle, ulus, bağımsızlığını kazandıktan sonra sıcak milliyetçiliğin farkına varılabilir durumunun banal milliyetçiliğin dikkat çekmeyen haline dönüştüğü doğrusal bir süreç işler. Bu bağlamda, gazetede "biz" gibi belli küçük sözcükleri kullanmak kadar zararsız görünen semboller ve uygulamalar banal milliyetçiliğin dikkat çekmeyen, unutulmuş biçimleridir (Culcasi, 2016, s.10).

Billig'in çalışması milliyetçiliği yeniden üreten banal ve sıcak milliyetçilikler arasındaki ayrımı vurgulayıp kategorik olarak farklı olduklarının altını çizirken (Jones ve Merriman, 2009), Hutchinson (2006) bu ikiye bölünmüş milliyetçilik fikrini reddederek birlikte olduklarını iddia eder. Kutsal ve aşkın bir tapınma ve fedakarlık nesnesi olarak ulus fikrini aşıl原因 sıcak didaktik milliyetçilik ile milliyetçiliği görece bilinçsiz bir şekilde gündelik hayatın yürütülmesinde kılavuz olarak tüketen halkların banal milliyetçiliği kitlelerin

millileştirilmesinde birlikte çalışırlar (Hutchinson, 2006, s. 298, 305). Bu işbirliğinde banal milliyetçilik yaygın ve unutulabilir olsa da hem ulusun devamlılığını sağlamakta hem de milliyetçiliğin sıcak biçimlerini desteklemek için ara sıra kullanılmaktadır (Culcasi, 2016, s.10). Bu açıdan bakıldığında sıcak milliyetçilik daha soğuk olan banal milliyetçilikten önce gelen bir aşama değildir. Aksine, günlük yaşamla ilgili bazı ulusal eylemlerde, hatıralarda, ideolojilerde ve savaş, kayıp ve ıstırapla ilgili durumlarda sıcak milliyetçilik banal milliyetçiliğin kritik katalizörü haline gelebilmektedir. Bu ortaklığa medya ve eğitim gibi kurumlar aracılık etmektedir (Paasi, 2016, s.22). Bu çalışma da ulusal gazetelerin, ulusun imlendiği ve hegemonik söylemin inşa edildiği ve yeniden üretildiği ana alanlardan birini oluşturduğu fikrinden hareketle, farklı ideolojik arka planlara sahip olduğu düşünülen üç Türk ulusal gazetesinin (Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman⁶) Sevag Balıkcı cinayetine ilişkin nasıl bir söylem alanı yarattığını ele almaktadır. Milliyetçiliği, “dünyayı görmenin ve yorumlamanın özel bir yolu”, “bir referans çerçevesi”, “tüm siyasi aktörler için ortak bir hegemonik dil” (Özkırımlı ve Uyan-Semerci, 2011, s.65) olarak kabul ederek bu araştırma, ulusal gazetelerdeki söylemsel alanda banal milliyetçiliğin inşasını gündelik “sıcak” izleri ile beraber takip etmektedir.

Milliyetçilik ve Medya Temsilleri Arasındaki Etkileşimler

Milliyetçilik ve milli kimliğin farklı yönlerine odaklanan eleştirel kuramlar, medya temsilleriyle ilişkili tartışmaları da yeniden canlandırmıştır. Medyanın, özellikle de ulusal gazetelerin Türkiye’de kamuoyunun şekillenmesinde ve millet olma halinin inşasında ve yeniden üretilmesindeki rolü ve etkisi göz önüne alındığında, milliyetçilik ve medya temsilleri arasındaki etkileşim öne çıkmaktadır. Anderson (1991, s.24-46) ulusun hayali bir cemaat olduğu ve kitle iletişim araçlarının, hiçbir şekilde münhasıran olmasa da öncelikle onun tahayyülünün araçları olduğu fikrini öne sürdüğünden beri, millet olma halinin baskın söylemsel gücü ve kitle iletişim araçlarının ulus devletler içindeki rolü üzerine tartışmalar önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal kimlik inşasıyla ilgili olarak medyanın etkisine odaklanan çalışmalar görünürlük kazanmıştır (Anderson, 1991; Schlesinger, 1991a, 1991b; Billig, 1995; Higson, 2002; Polonska-Kimunguyi ve Kimunguyi, 2011). Gazetelerin milliyetçiliğin yeniden üretilmesindeki rolünün altını çizen Anderson (1991), tüm gazete okuyucularının diğer okuyucularla aynı gazeteyi aynı zamanda okuma gibi aynı günlük rutini gerçekleştirdiklerini bildiklerinden, okuyucuların farklı kimliklerine rağmen ulusal bir topluluk duygusunun ortaya çıktığını iddia etmektedir. Böylece farklılık söylemine dayanan ulusal kimlik ve hegemonik

⁶ Araştırma yapıldığı sırada (2013-2015 yılları arasında) Zaman gazetesi henüz kapatılmadığından çalışmaya dahil edilmiştir. 27 Temmuz 2016 tarihli [Resmî Gazete](#)’de yayımlanan 668 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gazete kapatılmıştır.

sosyo-politik durum anlatıları (Hall'den aktaran Erjavec, 2001, s.703) belirli grupları dışlamaya ve dini-etnik ayrımcılık sorunlarını gündeme getirebilir. Dolaylı olarak milli olan medya temsilleri, bireylere toplumlarının bir bütün olarak neye benzediğinin tasvirini sunar ve toplumun nasıl olduğu, bireyin onun içinde nasıl yer aldığı mesajını iletir. Bu durumu Taylor, insanların toplumsal varlıklarını nasıl hayal ettiklerini, başkalarıyla nasıl uyum sağladıklarını ve kendileriyle insanlar arasında işlerin nasıl yürüdüğünü ifade eden "toplumsal tahayyül" olarak tanımlamıştır (Frosh ve Wolfsfeld, 2006, s.106). Bunlarla birlikte bu çalışma, Ermenilere ilişkin "toplumsal tahayyülün" Türk ulusal gazetelerinde nasıl betimlendiğini göstermektedir. Balıkcı cinayetiyle ilgili haber söyleminin analizi, söylemsel stratejilerin Ermenileri Türk milliyetçiliğinin gündelik inşasında nasıl konumlandığını ve onların Türk ulus-devletinde toplumsal varoluşlarını nasıl tasavvur ettiğini göstermektedir.

Medya, bir "savaş sahası", "ulus-devletin iletişimsel alanı içinde çeşitli egemenlik biçimleri için mücadelelerin gerçekleştiği bir alan olduğundan" (Schlesinger, 1991b, s.299), kolektif milli kimliğin oluşumunda ve 'biz' ile 'onlar' arasındaki farkın ve 'bizim' topraklarımıza, toplumumuza ve kültürümüze yönelik 'onların' olası tehditlerinin belirlenmesinde kritik bir rol üstlenmektedir. Bu araştırmada da ele alınan, ulusal gazetelerin milletlerin ve milli kimliklerin söylemsel inşası ile farklılık/ayırt edicilik ve benzersizliğin üretiminde oynadıkları rollerdir (aktaran De Cillia vd., 1999, s.153). Amaçlanan, Ermeni olma halinin medya temsillerinin incelenmesiyle Türk milli kimliğinde ve milli sembollerinde farklılığın söylemsel inşasını göstermektir. Bu aynı zamanda Ermeni kimliğinin farklılığının, haberlerde belirli özellikler atfedilerek sunulduğu bir duruma karşılık gelmektedir. Ulusal kimlik kavramının kullanımı tek bir kimlik varmış gibi gösterse de söylemsel edimin pratikteki yansımalarına ve tartışılan konuya bağlı olarak, söylemsel olarak farklı kimlikler oluşmaktadır. Bu nedenle, ulusal kimlikler "dinamik, kırılabilir, savunmasız ve çoğu zaman tutarsız" olarak kabul edilmelidir; ancak siyasi elitlerin veya medyanın sunduğu kimlik tasvirleri ile milletler ve ulusal kimlikler hakkındaki gündelik söylemler arasında belirli aktarım ve karşıtlık ilişkileri vardır (De Cillia vd., 1999, s.154). Çoklu kimliklerden oluşan Türk milli kimliği de sürekli kendine işaret eden söylemlere gereksinim duymaktadır. Bu gereksinim onun kırılabilirliğini gün yüzüne çıkarmaktadır; çünkü millet olma haline ilişkin gündelik olarak medyanın ürettiği söylemler, Türk milli kimliğinin tamamlanmaya çalışan durumunu kamufle etme çabası olarak değerlendirilebilir. Buna göre, 'Ermeni meselesi' çözülememiş sorun olarak ulusal mitlere, anlatılara ve söylemlere meydan okumayı sürdürdüğünden, Balıkcı cinayeti istikrarlı, güçlü ve tutarlı bir Türk milli kimliği anlayışını pekiştirmek için gazetelere bir söylem alanı açmaktadır.

Billig (1995), ulusal bir topluluğun inşası ve yeniden üretimine odaklanarak, gazete metinlerinde milli bir referans çerçevesinin açık veya örtük nasıl işaretlendiğini inceler. İngiliz gazetelerinin haberleri etkili bir şekilde nasıl millileştirdiğini ve doğrudan ulusal referansların yaygın kullanımıyla okuyucularını ulusal anlamda nasıl konumlandıklarını vurgular. Gazeteler bunu, haberleri "yurt/ev" ve "uluslararası" gibi bölümlere ayırarak, Birleşik Krallık'ta olan olaylara odaklanarak ve "biz" ile "burada" gibi terimlerin İngiliz ve

Birleşik Krallık'a ait olduğu anlaşılan ulusallaştırılmış "deixis"ini⁷ (gösterim) kullanarak gerçekleştirirler. Daha da önemlisi, Billig ulusala özgü bir referans çerçevesinin doğallığının, onun imlenmemiş statüsü aracılığıyla dolaylı olarak işaret edildiğini iddia eder: yani, onu adlandırmamak suretiyle (Rosie vd. 2004, s.438). Ulusun sıradanlığını göstermek amacıyla Billig (1995) rastgele seçilen bir günde İngiliz günlük gazeteleri üzerinde bir araştırma yaparak gazeteler aracılığıyla ulusun her gün nasıl işaretlendiğini/dalgalandırıldığını göstermiştir. Bu çalışmayı Türkiye'de tekrarlayan Yumul ve Özkırmılı (2000, s.789), rastgele seçilmiş bir günde 38 günlük gazeteyi incelemişler ve böylece herhangi bir günde, büyük bir kriz olmadığında bile millet olma halinin medya tarafından günlük olarak ne ölçüde ve hangi biçimlerde işaretlendiğine veya hatırlatıldığına dikkat çekmişlerdir. Okuyuculara, "bizim" vatanımızı ve milli kimliğimizi hatırlatan Türk bayrağı, harita ve/veya sloganlar gibi banal milliyetçiliğin en belirgin göstergelerinin, incelenen gazetelerin yaklaşık üçte birinde sunulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, herhangi bir haberin Türk milliyetçi söylemi içinde sorgulanamaz varsayımlarla nasıl çerçvelendiğini göstermişlerdir. Böylece Türk basınının kullandığı söylemin milliyetçi ideolojinin temel unsurlarıyla dolu olduğu sonucuna varmışlardır (Yumul ve Özkırmılı, 2000, s. 801).

Benzer bir çalışmada Köse ve Yılmaz (2012), sıradan bir günde Türk mediasındaki 36 günlük gazeteyi içerik analizi yöntemiyle inceleyerek çeşitli anahtar kavram ve temaların millet olma fikrini günlük haberlerin söylemine nasıl dahil ettiğini göstermişlerdir. 3.146 haber ve 462 köşe yazısı, gazetelerin logoları, milliyetçiliği çağrıştıran kelimelerin kullanımı, millet ve milli kazanımlar aşıl原因an ifadeler, ortak çıkar ve tarih vurgusu ile ve "biz" ve "onlar" hakkındaki ikili haber karşıtlıkları olmak üzere beş kategoride incelenip değerlendirilmiştir. Köse ve Yılmaz (2012), Yumul ve Özkırmılı (2000) gibi, örneklerdeki gazetelerin haberleri sansasyonel hale getirdiği ve açık ideolojik referanslar, çıkarımlar ve belirgin karşıtlıklar yoluyla milliyetçiliği yeniden ürettiği sonucuna varmışlardır. Üstelik, farklı siyasi konumlarına rağmen, 36 gazete milliyetçilik konusunda bir paydada buluşmuş gibidir; milliyetçi anlambilim inşa etme açısından da aralarında önemli bir fark bulunmamaktadır (Köse ve Yılmaz, 2012, s.924). Doğanay ve Karaaslan Şanlı'nın (2011) araştırması da Billig'in milliyetçiliğin gündelik yaşamda sıradanlaştırılmasına ilişkin tespitlerinden hareketle, Habertürk gazetesinin sıradan bir günde ırkçı ve ayrımcı söylemleri okuyucularına nasıl sunduğunu göstermektedir. Bu söylemlerin olağanlaştırılma biçimleriyle yaygınlaştırılma stratejilerini açığa çıkarmak için toplam 124 haber ile 12 köşe yazısı incelenmiştir. Böylece haber ve yazıların "Türklüğün yüceltilmesi", Türklere ve Türkiye'ye "mağdurluk konumu"nun yüklenmesi ve/veya inkaif stratejileri yoluyla, çoğu zaman milliyetçilikle de

⁷ Bu kavram, "bir sözcük ya da sözcüğü doğrudan bir yer, zaman ve kişiyle ilişkilendirme" (İmer vd., 2011, s.143) anlamında kullanılmaktadır. Bir kelimenin bağlam içinde anlam kazandığını gösteren deixis, "işini göze batmadan görmektedir; bayrağı o kadar gösterişsiz bir şekilde direğe çeker ki yazar ya da konuşmacı tarafından dahi fark edilmez". Bu bağlamda İngiliz günlük gazeteler okurların yurdu olarak sürekli olarak ulusal vatani işaret eden rutin bir deixis kullanırlar (Billig, 1995, s. 107;11).

eklemlenen ırkçı ve ayrımcı söylemlerin dolaşma sokulup yeniden üretildiği saptanmıştır (Doğanay ve Karaaslan Şanlı, 2011, s.48-49).

Bu çalışmalar Türk ulusal gazetelerinin içinde buldukları koşullarla millet olma hali ve Türk milliyetçiliğinin egemen söylemine dair fikir vermektedir. Haber söyleminde biz ve onlar ikiliğinin daima ötekileştirme fikrini yaratıp yeniden ürettiği yönündeki ortak argüman bu araştırmanın amaçları açısından önem taşımaktadır. Böylece millet olma halinin hâkim temsillerinin sembolik gücü, ulusu doğal bir politik ve kültürel birim olarak nitelendirir. Bu durum aynı zamanda ulus içinde farklılığın inkarını ve yerellik, etnisite vb. temelli topluluklarla olası diğer özdeşleşmelerin ikincil konuma itilmesini gerektirir (Brookes, 1999, s.248). Ancak bu çalışma, ulusal gazetelerdeki söylemsel alanı incelemek için sıradan bir gün yerine belli bir olaya ve zaman aralığına odaklanmaktadır. Türk ulusal gazetelerinde ulusun imlenmesi ve Ermeniler hakkındaki baskın önyargılar ve ayrımcı fikirlerle günlük olarak karşılaşıldığından, Balıkçı cinayeti gibi bir olay anında millet ve milli kimlik hakkındaki hâkim söylemin ulusal gazetelerde nasıl sürdürüldüğü incelenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın temel araştırma sorusu Türkiye'deki milliyetçilik biçimlerinin Ermeni sorunu ile söylem alanında karşılaşmalarında nasıl inşa edilip yeniden üretildiğidir. Bu soruya yanıt vermek amacıyla 2011 yılında gerçekleşen Sevag Balıkçı cinayeti örnek vaka, Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri de bu olayın inceleneceği örneklem olarak seçilmiştir. Bu cinayeti günümüzde incelemek, Ermenilere yönelik şiddetin nasıl tarihsel bir sürekliliğe sahip olduğunu ve Ermenilerin "güvercin tedirginliği"ni (Dink, 2007) yaşamaya devam ettiğini göstermek açısından önemlidir. Bu vaka ayrıca Ekmekçioğlu'nun (2016, s.15) Türkiye'de her zaman güvencesiz bir varlık olarak tanımladığı Ermeni toplumunun Türk milliyetçiliğinin yeniden üretilmesinde nasıl araçsallaştırıldığını açığa çıkardığından güncelliğini korumaktadır.

25 Nisan - 1 Mayıs 2011 haftasındaki tiraj raporuna⁸ göre cinayetin nasıl haberleştirildiğinin inceleneceği Zaman gazetesi birinci, Hürriyet üçüncü, Cumhuriyet ise yirmi üçüncü sıradadır. Bu gazetelerin seçilmesinin nedeni, farklı ideolojik görüşleri temsil edip, farklı toplumsal grupları içeren okuyuculara hitap ettiklerine ilişkin ön kabuldür. Ayrıca bu farklılıkların, gazetelerin yayın politikaları, gazetecilik etiği anlayışları, medya sahipliği durumları ve iktidarla olan ilişki biçimleriyle etkileşimde olup haber metinlerindeki söylemleri de etkileyebileceği dikkate alınmıştır. Tüm bu faktörlerin aynı olayla ilgili haber yapma biçimlerini etkilemesi beklenmekte ve aynı olayın haber değeri bu gazetelerin haberleştirme kriterlerine göre değişebilmektedir. Cinayetin gerçekleştiği 2011 yılında bu gazeteler ideolojik yelpazede farklı konumlanmakta ve medya-siyaset ilişkisi bakımından da birbirinden ayrılmaktadır. Hürriyet, ana akım haber üretimiyle

⁸ Zamanın Satış Rakamı 1 Milyonu Geçti, Vatan 100 Bine Geriledi. Erişim 1 Ekim 2022, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/tiraj-raporu/3396-zamanin-satis-rakami-1-milyonu-gecti-vatan-100-bine-geriledi-.html>

ilişkilendirilebilen ve haber söylemleri genelde resmî ideoloji çizgisinde ilerleyen bir gazete olarak kabul edilmektedir. Özellikle Türk bayraklı, Atatürk silüetli ve “Türkiye Türklerindir” yazılı logosu, Türk milliyetçiliğinin Türkiye’deki azınlık gruplarıyla kurduğu ilişkiye dair gazetenin yayın çizgisini yansıtmaktadır. Gündem belirleyip bozma gücü sebebiyle Türk basınının “amiral gemisi” ve aynı zamanda “devletin gazetesi” olarak da tanımlanmaktadır (Özkır, 2012). Gazete, tarihsel olarak siyasi seçkinlerin sesini temsil etmiş ve Doğan Medya Grubu’na katıldığından beri liberal ve laik bir duruşun savunucusu haline gelmiş ve AKP’nin yükselişiyle medya alanındaki hakimiyet için Zaman ile rekabet etmek zorunda kalmıştır (Korteweg ve Yurdakul, 2014, s.76-77). Hürriyet laiklik yanlısı kamuoyunun temsilcisi olarak hükümeti ilk döneminde açıkça eleştirmesine rağmen, 2009 yılında Doğan Medya Grubu’na kesilen vergi cezasından sonra iktidarla olan ilişkisini dönüştürmeye başlamıştır. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Hammarberg (2011) raporunda bu cezanın hükümete yönelik eleştirilere bir misilleme olarak algılandığını özellikle kaydetmiştir. Bu durum Türkiye’deki ana akım medyanın editoryal bağımsızlığına ilişkin yeni sorgulamaları beraberinde getirmiştir.

İncelenen ikinci gazete olan Zaman, Gülen hareketi tarafından satın alınarak Türkiye’nin önde gelen gazetelerinden biri haline getirilip, elektronik medya aracılığıyla da yeni çoğulcu ve modern İslami dilin geliştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Böylece Müslüman Türk nüfusunun yoğun olduğu ülkelerde de basılıp, hâkim Osmanlı Müslüman anlayışını destekleyen bilinçli bir çabanın ürünü olmasıyla Zaman, Türk gazeteleri arasında istisnai bir durumdadır (Yavuz, 2013, s.141). Gazete 1986’dan beri yayımlanmasına rağmen muhafazakar dindarlığını desteklediği AKP’nin seçilmesinden önce güçlü bir siyasi etkiye sahip değildir (Korteweg ve Yurdakul, 2014, s.76). AKP’nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren, 2007 Genel Seçimleri, 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu ve Balıkcı cinayetinin de gerçekleştiği 2011 yılındaki Genel Seçimler sürecinde siyasi iktidarı haber söylemleriyle medyada desteklemiş; fakat 17-25 Aralık 2013’deki yolsuzluk soruşturmasıyla ilişkiler bozulmuş ve 2016’da hükümetin gazeteye kayyum atmasına kadar geçen süreçte gazete iktidara karşı tavrını sürdürmüştür (Zaimoğlu, 2016). Bu bağlamda Hürriyet’e uygulanan vergi cezası ve Zaman gazetesine kayyumun atanması iktidarın muhalif gördüğü medya organlarını saf dışı bırakma teşebbüsleri olarak okunabilir.

Diğer iki gazeteye göre daha az tiraja sahip olan Cumhuriyet ise, kendini resmî milliyetçiliğin temeli olan Kemalist ideolojinin savunucusu olarak sunmaktadır. Editoryal çizgisi AKP hükümetinin politikaları ile Gülen hareketini eleştiren solcu laik, aşırı milliyetçi ve ordu yanlısı gruplara yakın olarak tanımlanabilmektedir (Tunç, 2010, s. 646). Gazetenin “Atatürk’ün Cumhuriyeti’ni” koruma konusundaki katı muhafazakar duruşu, özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri’ne yönelik eleştirilere ya da AKP’nin yasal ve ekonomik reformları uygulamaya yönelik çabalarına dair yaptığı haberlerde kendini göstermektedir (Hendrick, 2013, s. 180). Gazete, siyasi iktidarın laik Cumhuriyet rejimiyle uyumsuzluğunu vurgularken Türk ordusunu Atatürk ilke ve inkılaplarının koruyucusu olarak konumlandırmakta, böylece ulusal güvenliğinin ve demokrasinin teminatı

olarak sunmaktadır. Bu açıdan ana muhalefet partisi olan, Cumhuriyet Halk Partisi'nin basındaki sözcülerinden biri olarak da görülen gazete, siyasi iktidarın politikalarını rejim değişikliğine yol açabilecek ılımlı İslam devleti düşüncesinin tezahürleri olarak değerlendirmektedir.

2011 yılında siyasi iktidarın Türkiye'deki basın özgürlüğü ve hakları üzerindeki mevcut etkisi göz önünde bulundurulduğunda incelenen ulusal gazetelerin 24 Nisan 2011'de meydana gelen Sevag Balıkçı cinayetine sayfalarında nasıl yer verdikleri önem kazanmaktadır. Araştırmada 25 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında yayımlanan toplam sekiz haber eleştirel söylem analizi (ESA) kullanılarak incelenmiştir. Bu olayın belirlenen gazetelerde bir hafta boyunca nasıl haberleştirildiğine odaklanarak milliyetçilik formlarının medya temsilleri üzerinden gündelik hayata nasıl eklemlenebildiğini göstermek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bu ulusal gazetelerin Türkiye'deki Ermenilerle ilgili bu olayı nasıl haberleştirdiği, medya temsillerinde milliyetçiliğin söylemsel oluşumları için ne tür stratejiler kullandığı ortaya çıkarılmakta ve haber metinlerinin çözümlemesi sunulmaktadır.

Eleştirel Söylem Analizi

Çeşitli teorik ve metodolojik çerçevelere sahip araştırmacıların ESA yöntemi kullanmaları farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Özellikle Fairclough'un diyalektik-ilişkisel yaklaşımı, Wodak'ın söylem-tarihsel yaklaşımı ve van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı bu disiplinler arası alanda etkili olmuştur. Homojen bir ESA anlayışından bahsetmenin imkânsızlığına karşın "toplumdaki iktidar, adaletsizlik, suiistimal ve politik-ekonomik veya kültürel değişimin göstergibilimsel boyutları" (Fairclough vd., 2011, s.357) ile "toplumsal ve kültürel süreçlerin ve yapıların dilsel karakteri"ni (Machin ve Mayr, 2012, s.4) ele almak ESA'ya ilişkin farklı tutumların birleştirici noktaları olarak kabul edilebilir. ESA, haber söylemleri ile toplumdaki güç ilişkileri ve sosyo-politik bağlam arasındaki etkileşimin yazı stili (dil, ton, üslup ve tutum) ve görsel tercihler (fotoğraflar, renk, yazı tipi) üzerinde nasıl önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma da belirlenen gazetelerin aynı olayı haberleştirmesinde hem farklı hem de ortak dilsel ve görsel araçları nasıl kullandıklarını açığa çıkarmaktadır. Hegemonik söylemler olarak haber metinleri (Hall 1982; van Dijk 2001) ve bu metinlerin söylemsel rejimin altında yatan toplumsal güçlerle ilişkileri (Wodak, 2001, s.9) bu araştırmanın merkezinde yer aldığından ESA'nın temel hedefleri ile örtüşmektedir.

Söylem ve güç ilişkileri arasındaki simbiyotik ilişkiyi vurgulayarak hem Fairclough hem Wodak "söylemde iktidar ilişkilerinin nasıl uygulandığı ve müzakere edildiği" sorusuyla ilgilenir; hatta "ırkçılığa dahil olan güç ilişkilerinin haber metinleri aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünü" ESA'nın gösterebileceğini iddia ederler (Machin ve Mayr, 2012, s.5). Benzer bir şekilde van Dijk (2001, s.355), belirli söylem biçimlerine erişimin, örneğin siyasetin, medyanın veya bilimin söylemine erişimin, kendisinin bir güç kaynağı olduğunu belirtir. Bu savdan hareketle "eğer söylemi kontrol etmek gücün ilk önemli biçimiyse, insanların zihinlerini kontrol etmek,

tahakküm ve hegemonyayı yeniden üretmenin diğer temel yoludur” görüşünü ortaya atar (van Dijk, 2001, s.357). Bu argümanları takip eden araştırma, Türk milliyetçiliğine içkin olan resmî ideolojinin yanı sıra güç ilişkilerinin haber söylemlerinde nasıl açığa çıktığını Balıkçı cinayeti bağlamında tartışmaktadır. Ancak buradaki yegâne amaç, basitçe medya temsilleri içindeki ulusal ötekilere, bu vakada olduğu gibi Ermenilere yönelik olumsuz veya önyargılı tasvirleri ortaya çıkarmak değildir. Bunun yerine, çalışma Türkiye’deki Ermenilerle ilgili haber söyleminin, Türkiye’deki güncel sosyo-politik bağlam ve milliyetçi söylem alanı içinde nasıl konumlandığını ele almaktadır.

ESA aynı zamanda milliyetçiliğin söylemsel, temsili ve dışlayıcı yönlerini araştırmak açısından yeni bir alan açmaktadır. Wodak ve Reisigl (2001, s.385) söylemsel pratikleri toplumsal anlamda kurucu öğeler olarak gördüklerinden söylemin yapıcı, sürekli kılan, dönüştürücü ve yıkıcı stratejilerini birbirinden ayırırlar. Bu sınıflandırmaya göre “söylemsel pratikler, belirli toplumsal koşulların doğuşunda, üretiminde ve inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır”; böylece “söylemler ırklar, milletler, etnik kökenler vb. gibi kolektif öznelerin inşasına hizmet edebilir” (Wodak ve Reisigl, 2001, s.385). Bu sebeple Türkiye’deki Ermenilerin medya temsillerine ilişkin ESA, söylem alanında Ermeni ve Türk kimliklerinin birbirlerine karşıt etnik ve ulusal kategoriler olarak nitelendirilmesini sorunsallaştırmaktadır. İkinci olarak, söylemsel pratikler belirli bir toplumsal statükoyu ve onunla ilgili ırksallaştırılmış, ulusallaştırılmış ve etnikleştirilmiş kimlikleri idame ettirebilir, yeniden üretebilir veya meşrulaştırabilir. Bu açıdan bu çalışmadaki ESA, Türk milliyetçilik formlarının ulusal gazetelerdeki haber metinlerinde özel olarak da Ermenileri merkeze alan günlük haberlerde hangi söylemler aracılığıyla oluşturulduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Üçüncüsü, söylemsel pratikler statükoyu dönüştürmede araçsaldır ve son olarak, statükonun parçalanması, hatta yok edilmesi üzerinde bir etkiye sahip olabilirler (Wodak ve Reisigl, 2001, s.385). Böylece günlük ulusal gazetelere yönelik bir ESA aynı zamanda mevcut milliyetçilik formlarına meydan okuyan herhangi bir söylemsel girişimin olup olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Söylemsel Stratejiler

Bu araştırmadaki ESA, metinlerdeki ifadelerin yorumlarını ortaya koymakta ve yazılanlarla söylenenleri gerçekleştikleri bağlamda konumlandırmaktadır (Richardson, 2007, s.15). ESA’ya ilişkin bu anlayış, araştırmanın Balıkçı cinayeti gibi bir olay anında Türk milliyetçiliğinin söylemini inşa eden ve yeniden üreten gazetelerin metin işleyişlerinin ortaya çıkarmasına da olanak tanır. Özellikle ulusal krizler ve çatışmalar sırasında medyanın görevi kurucu mitlerin yaygın inşası ve yeniden üretimi yoluyla ulus ve vatandaş arasındaki psikolojik bağları desteklemek, böylece ortak bir kimliğin ve ortak bir amaç duygusunun daha güçlü ve görünür olmasını sağlamaktır (Chan, 2012, s. 362). Bu nedenle, ulusal gazetelerdeki söylemsel stratejilerin yakından incelenmesi, “metin ile onun toplumsal koşulları, ideolojileri ve güç ilişkileri arasındaki ilişkiye” (Titscher vd., 2000, s.146) ışık tutmaktadır. Kapsamlı bir ESA yapmak için başlangıç noktası, haber

metinlerinde belli bir olay için öne çıkan temaları belirlemektir. Ayrıca, kelime seçimleri, doğrudan alıntılar, dilbilgisel özellikler (etken ve edilgen biçimler) ve adlaştırma (fiilden isim türetme) gibi diğer dilsel araçlar da dikkate alınmıştır.

İlk olarak kelime seçimleri, olayı haberleştirenlerle bağlı buldukları kurumların ideolojik duruşuyla doğrudan bağlantılıdır. Metnin anlamını belirleyen bu seçim mekanizması, okuyucuları bir olay hakkında bilgilendirmek için hangi tür kelimelerin tercih edildiğini ortaya çıkarır. Sözcük seçimi açısından olayların nasıl aktarılacağına seçtikleri sözcüklerle karar veren gazetecilerin algıları bu açıdan öne çıkmaktadır (Pape ve Featherstone, 2005). Ayrıca gazetecilerin bu kararları, egemen sınıf ideolojisi ve haber içeriği arasındaki ilişkide arabulucu rolleriyle ve çağdaş kapitalizmin eşitsizliklerini doğallaştırarak ya da doğal kabul ederek hegemonyaya verdikleri destekle örtüşebilir (Murdock ve Gitlin'den aktaran Richardson, 2007, s.36). Böylece sözcük seçimleri, gazetecilerin yargılarının doğrudan sonuçları olmaktan ziyade, yapısal faktörlerle ilişkili olarak düşünülebilmektedir.

İkinci olarak, haber metinlerinde doğrudan alıntılarının kullanılması, söylemsel stratejilerin bir başka önemli yönünü göstermektedir. Doğrudan alıntılarının 'tarafsız' görünümü, metin yazarlarının haberi aktarma biçimlerinin temelindeki motivasyonlarını kamufle ettiğinden yanıltıcı olabilir. Okuyucunun bakış açısından söylemsel alan içinde doğrudan bir alıntıyla karşılaşmak, önyargısız bir metin okuma izlenimine yol açsa da alıntı yapılan kişinin konuşmasından belli bölümlerin seçilmesi gazetenin baskın politik ve toplumsal iklime eklenme çabasıyla da açıklanabilir.

Son olarak, gazetelerin tercih ettiği cümlelerin etken ve edilgen biçimleri ile kullanılan adlaştırma tekniği, belirli bir zamanda ve yerde belli topluluklara, bireylere ve fikirlere atfedilen temsil biçimlerini anlamak açısından önem taşımaktadır. Metinlerdeki etken ve edilgen yapılar arasındaki seçim, belirli bir eylemde bulunanların ve belirli bir eylem türünün haberlere dahil edilmesi gibi gazetelerin birbiriyle ilişkili iki tercihinin işaret etmektedir (Svetanant, 2009, s.233). Bu stratejiyi ESA ile göstermek, haber söyleminde failerin ve eylemlerin kasıtlı olarak ortadan kaldırıldığı veya aşırı vurgulandığı durumları da açığa çıkarmaktadır. Ayrıca yüklemelerin isimlere sözdizimsel dönüşümü olarak tanımlanan adlaştırmadan yararlanılması, kimin kime ne yaptığının ayrıntıları gibi önemli öznelerle eylemlerinin metinden çıkarılması ideolojik tercihlerle yakından ilişkilidir (Svetanant, 2009, s.233). Diğer bir deyişle, bu analiz, okuyucuların bir metnin anlamlarına yönelik tutumlarının belirli bir şekilde nasıl yönlendirildiğini ve bir metnin dilsel yapılarının belirli bir dünya görüşünü etkili bir şekilde nasıl kodladığını incelemek için araçlar sağlamaktadır (Simpson'dan aktaran Oktar, 2001, s.324). Bu söylemsel stratejilerin ışığında çalışma şu sorulara odaklanmaktadır: Haber metinlerinde hangi kişilere etken ya da edilgen roller atfedilmektedir? Metinlerde olay nasıl sunulmaktadır? Haber içeriklerinde zaman ve mekân nasıl tasvir edilmektedir? Bu sorular ekseninde Balıkçı cinayetine ilişkin Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde yer alan haberlere yönelik ESA belirli temalar, sözcük seçimleri,

doğrudan alıntılar, etken ve edilgen biçimler ve adlaştırma durumlarını açığa çıkarmaktadır. Takip eden bölümde Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerindeki üçer haber ile Zaman gazetesindeki iki haber olmak üzere toplam sekiz haberin analiz bulguları sunulmaktadır.

Eleştirel Söylem Analizinin Bulguları

Bu bölümde Balıkçı cinayetinin ardından Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde bir hafta boyunca yayımlanan haber metinlerinin ESA bulguları ele alınmaktadır. Olay, ilk olarak Cumhuriyet gazetesinde 25 Nisan 2011 tarihinde “Kazara vurulan asker şehit oldu” başlığıyla haberleştirilmiştir. Hürriyet ve Zaman ise bu cinayete ilk kez 27 Nisan 2011 tarihinde yer vermiştir. ESA sonucunda haber metinlerinde öne çıkan temaları etnik kökene başvurma, şehitlik meselesi ve ulus için fedakârlık halinde üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

Etnik Kökene Başvurma

Cumhuriyet gazetesi 25 Nisan 2011’de cinayeti sadece iki cümleyle aktarmış ve 27 Nisan 2011’de dokuzuncu sayfada aynı tavrı devam ettirmiştir. Habere seçilen başlık “Sevak’ın ailesini ağrılayacaklar” olup gizli özne kullanıldığından Sevag’ın ailesini kimin niye ağrılayacağı belirsizdir. Ayrıca başlık bu cinayete okuyucuların zaten aşına olduklarını varsaydığından, ‘Sevag kimdir?’ ve ‘Ailesini neden bilinmeyen biri misafir ediyor?’ sorularına cevap verememektedir. Haberdeki bu muğlak dilin yanı sıra, ‘ağırlamak’ kelimesinin tercihi Jandarma Genel Komutanlığı’nın misafirperverliği sayesinde Balıkçı ailesinin olayın gerçekleştiği jandarma karakolunu ziyaret etmeye karar verdiği izlenimini destekler niteliktedir. Fakat haberin ilerleyen kısmında Komutanlığın, Balıkçı ailesine oğullarının komutanları ve arkadaşlarıyla baş başa görüşmeleri için ‘ev sahipliği’ yapmayı planladığı netleşmektedir.

Haberde ‘Ermeni asıllı Türk vatandaşı’ ifadesi kullanılarak maktülün etnik kimliği özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca Sevag’ın Ermenice adının metinde olduğu gibi başlıkta da ‘Sevak’ olarak yazılması da dikkat çekicidir. Türkçede kelimeler b, c, d veya g harfleriyle bitmediğinden haberdeki bu harf değişikliği Ermenice bir kelimenin Türkçeleştirilme çabası olarak tanımlanabilir. Dilin, milliyetçiliğin kendini tanımlama, yeniden üretme ve meşrulaştırmasında oynadığı roller düşünüldüğünde bu çaba ufak bir müdahalenin ötesinde görülebilmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında, Türk devletinin inşası sırasında da dil, milli bilincin oluşması için elzem olan kolektif bir kimlik olarak Türklüğün yaratılmasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır (Smith’den aktaran Aydıngün ve Aydıngün, 2004, s.416). Bu durumda, kolektif kimlik duygusu ve ortak bir dil kavrayışı da başka bir dilin asimilasyonu yoluyla yaratılmaktadır. Kendini seküler ve Türk ulusal değerlerinin

savunucusu olarak gören Cumhuriyet'in benimsediği söylemsel strateji, ilk adımda Ermenicenin varlığını ve meşruiyetini yadsımakta, akabinde ise Ermeniceyi Türkçe'ye devşirmeye çalışmaktadır.

27 Nisan 2011 tarihli Zaman gazetesi Balıkçı cinayetini okuyucularına "Jandarmadan Ermeni asıllı aile: Oğlunuz kazada öldü" başlığıyla aktarmıştır. Başlıktaki "Ermeni asıllı" ifadesinin seçimi maktulün ve ailesinin etnik-dini kimliğinin vurgulanmasıyla beraber, bu kimliğin vatandaşlık hiyerarşisindeki konumunu da hatırlatmaktadır. Başka bir ifadeyle, maktul Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak Türk ordusuna hizmet ederken başka bir asker tarafından öldürülse de onu tanımlayan temel gösterge Ermeni kimliğidir. Ayrıca başlıkta tercih edilen "oğlunuz kazada öldü" ifadesi gazetenin, olayın kaza olarak sunulmasını desteklediğini göstermektedir. Haberin açılış cümlesinde Balıkçı "Ermeni asıllı Türk vatandaşı" olarak tanımlanmakta ve "arkadaşının" tüfeğinden çıkan kurşunla ölümünün tartışmalara yol açtığının altı çizilmektedir. Haberde Balıkçı ailesinin yetkililerden olayın soruşturulmasına dair talebi aktarılırken, ailenin oğullarını şehit olarak görmedikleri vurgulanmaktadır. Balıkçı ailesi, oğullarının ölümünün kaza sonucu olduğu iddiasını kabul etmemektedir ancak daha sonraki açıklamalarından⁹ anlaşılacağı üzere şehitlik unvanını reddetmemektedirler. Fakat haber metni durumu sanki aile başından beri Balıkçı'ya verilen şehitlik mertebesinden feragat ediyormuş gibi göstermektedir. Şehitlik İslam'daki en yüksek mertebe olmasına karşın ölen askerin Hıristiyan olmasının gazete açısından yarattığı çelişkili durum böyle bir söylemsel stratejinin temel nedeni olabilir. Daha da önemlisi, cinayetin gerçekleştiği tarih olan 24 Nisan'ın haberde Ermeni Soykırımı'nı anma günü yerine Paskalya tatili ile ilişkilendirilmesidir. Paskalya tatili vurgusu hem maktulün hem de ailenin gayrimüslim olmasına özellikle dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, gazete milliyetçi ve ırkçı saikten bağımsız değerlendirilemeyecek bu cinayetin taşıdığı sembolik anlamı da görmezden gelmeyi tercih etmiştir.

Hürriyet gazetesi ise cinayeti 27 Nisan 2011'de "Şehit Evi" başlığıyla ilk sayfada haberleştirmiştir. Haber, maktulün vatani hizmetini yaparken kaza kurşunuyla vurulduğunu okuyuculara bildirdikten sonra, Balıkçı ile annesi arasındaki son konuşmayı aktarmaktadır. Hikâye formatında aktarılan haber, telefonda Paskalya'yı nasıl kutladıklarını ve annesinin Sevag'a gönderdiği Paskalya çöreğini anlatan bir diyalog içermekte ve Sevag'ın telefonu kapatırken 'İyi geceler anne' anlamına gelen 'Kişer Pari Mama' dediğini de belirtmektedir. Editörler alt başlıkta 'Kişer Pari Mama' tabirini kullanmışlarsa da metinde Ermeni kelimesini kullanmaktan kaçınıp, dolaylı olarak ölen kişinin hem din hem de dil farklılığını belirtmişlerdir. Buna karşın Balıkçı ailesine ait olduğu izlenimi verilen bir evin önünde dalgalanan Türk bayrağının fotoğrafı habere eşlik etmektedir. Bu görsel imgeyle beraber metindeki tekrar eden 'vatana hizmet' ve 'şehit' sözcük seçimleri de birleştirici unsur olarak Türk vatandaşlığının altını çizmektedir.

⁹ Oğlum Sevag'ı da Şehit Sayacaklar, Bunu Bekliyoruz. (28 Mart 2012). Erişim: 29 Ağustos 2022, <https://t24.com.tr/haber/oqlum-sevagi-da-sehit-sayacaklar-bunu-bekliyoruz,200389>

Haber, beşinci sayfada aktarılmaya devam ederken Balıkçı'ya ilişkin kişisel detaylar (mezun olduğu üniversite ve bölüm, taraftarı olduğu futbol takımı ve kariyer planları gibi) ile askerlikteki deneyimleri ve ebeveynleriyle olan ilişkileri kurgusal bir yaklaşımla sunulmaktadır. Zaman gazetesinin haber sunuş tarzının aksine Hürriyet, olayın trajik yanlarına odaklanmakta ve Balıkçı'nın öldürülmesini beklenmedik bir kaza olarak resmetmektedir. Dahası, haber "Çöreğini paylaştı" alt başlığıyla maktülün babası ve eniştesinin açıklamalarını aşağıdaki gibi aktarmaktadır:

Baba Garabet Balıkçı ise "Vatan sağolsun ama ben onun çatışarak ölmesini yeğlerdim. Ölüm şekli yüzünden şehit olduğunu kabullenemiyorum" diye konuştu. 24 Nisan'a denk gelen ölümle ilgili asla şüphelerinin bulunmadığını anlatan Enişte Murat Şant Özler, "O gün Sevag'ın aklına gelen tek şey arkadaşlarıyla çörek paylaşmaktı" dedi.

Bu ifadeler aracılığıyla gazete, cinayetin 24 Nisan'da işlenmesinin tamamen tesadüf olduğuna ve aslında soykırımla organik bir bağ taşımadığına ilişkin görüşü doğrudan alıntılarla temellendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Zaman gazetesinin cinayetin zamanlamasını soykırım yerine Paskalya'yla ilişkilendirme çabasıyla, ölüm sebebinin kaza olduğuna ilişkin vurgusu, Hürriyet'in söylemsel stratejisiyle benzerlik taşımaktadır. Bu medya tasvirleri aynı zamanda ulus için fedakarlık fikrinin savaş zamanı gibi daha çok sıcak milliyetçiliğin harekete geçirildiği zamanlara özgü olmadığını, milliyetçiliğin gündelik olarak üretiminde de bu fikrin nasıl doğallaştırıldığını ortaya koymaktadır. Vatan için kan dökmek kişiyi hakiki vatanperver yaptığından ve böylece bayrak da ancak kan dökülerek var olan milletin temsilcisi olduğundan Balıkçı cinayeti ve cenazesine ilişkin haberler bu milli tasavvuru meşrulaştıran araçlar olarak işlev görmektedir.

Şehitlik Meselesi

Zaman gazetesi cenaze töreninden sonra 28 Nisan 2011'de "Kaza kurşunuyla ölen Ermeni asıllı Türk er Türk bayrağıyla toprağa verildi" manşetiyle haberi paylaşmıştır. Cümlede etken çatı kullanımından kaçınmanın yanı sıra, manşet, gazetenin o tarihte henüz mahkeme kararı açıklanmamış olsa da Balıkçı'nın ölümüne ilişkin peşin hükmünü ortaya koymaktadır. 'Türk bayrağı' ifadesinin manşete eklenmesi de millet olma halinin banal bir hatırlatıcısı olarak işlev görmekte (Billig, 1995, s.41) ancak haber içeriğine herhangi bir ek değer sağlamamaktadır. Ayrıca maktul Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yaparken hayatını kaybettiğinden tabutun Türk bayrağı ile örtülmesi şehit askerler için düzenlenen cenaze törenlerinin rutin bir parçası olmasına rağmen, manşetteki Türk bayrağının tabuta sarılması vurgusu Balıkçı için yapılan törende olağan bağlamından çıkartılarak istisnai bir durum olarak sunulmaktadır.

Yapılan analiz, haberde betimleyici ifadenin aşırı kullanımı olan aşırı sözcükleştirme (*overlexicalization*) (Svetanant, 2009:231) yapıldığını da açığa çıkarmaktadır. Gazetenin bu tercihinin sonucu olarak, maktülü

tanımlamak için 'Ermeni asıllı' ifadesi tekrar tekrar kullanıldığından okuyucuların bu haberi okuduktan sonra hatırlayabileceği veya bu olayla ilgili ilişkilendirebileceği öncelikli bilgi kurbanın Türk olmadığı ancak vatan için şehit olduğudur. Başka bir ifadeyle "aşırı sözcükleştirme, toplum geleneğinden bir tür sapmaya işaret ettiğinden ve algılar ile kanıları bu tür kültürel normların veya toplumsal beklentilerin esasen önyargılı bakış açısından yansıttığından sıklıkla aşağılayıcı bir etkiye sahiptir" (Fowler vd.'den aktaran Teo, 2000, s.20-21). Bu açıdan bakıldığında, Ermeni Kilisesi'nde düzenlenen bir şehit cenazesi töreni, konvansiyonel İslami dinsel törenlerle bir uyumsuzluk içinde tasvir edilmekte, dolayısıyla bu cenazenin söylemsel alandaki temsili bu gazetede aşırı sözcükleştirmeye dayanmaktadır. Özellikle 'Ermeni asıllı', 'Türk bayrağı' ve 'Ermeni Kilisesi' gibi tekrar eden aşırı sözcükleştirme seçimleri metnin anlam inşasını şekillendirmektedir.

Sevag Balıkcı'nın cenaze töreni 28 Nisan 2011'de Cumhuriyet gazetesinde görece geniş yer bulmuş ve habere "Ermeni kilisesinde şehit cenazesi" başlığıyla ilk sayfada yer verilmiştir.

Görsel 1: Ermeni Kilisesinde Şehit Cenazesi, Cumhuriyet, 28 Nisan 2011

özneye müsamaha gösterilmesini kapsayan damgalama yöntemleri olarak yorumlanabilir. Dördüncü sayfadaki ana haber kapsamı da bu şemalara dayanmaktadır. Yine kilisedeki dini tören, öldürülen askere verilen şehitlik mertebesi ve devlet ile askeri yetkililerin katılımı, haber söyleminin iskeletini oluşturmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman ile özdeş söylemsel alanı paylaşarak "Türk bayrağına sarılı tabut" ifadesini ve Hürriyet'in yayınladığı aynı fotoğrafı kullanmaktadır.

Haber, okuyucuyu yazının devam ettiği dördüncü sayfaya yönlendirmeden önce, gazetenin yayın politikasını yansıtan üç önemli bilgiyi de aktarmaktadır. Hem başlıkta hem de metinde Balıkcı'nın etnik kimliği açıkça vurgulanmasa da 'kilise' sözcüğüyle dini mensubiyeti belirtilmekte ve okuyucuda bahsi geçen kişinin Müslüman olmadığı algısı yaratılmak istenmektedir. Metin aynı zamanda maktulün gayrimüslim kimliğine rağmen şehit olarak kabul edildiğinin altını çizerek askeri yetkililerin cenazeye katılımı hakkında okuyucuları bilgilendirmektedir. Haber aktarımında başvuru söylemsel taktikler, Türkiye'deki bir azınlık grubu mensubunun hâkim ulus anlayışıyla uyumsuz etnik ve dini özelliklerinin sözde tanınmasını ve egemen tebaanın dışında konumlanan bu farklı ulusal

Habercilik ilkelerinden biri 'Olay ne zaman gerçekleşti?' sorusuna cevap aramak olsa da Cumhuriyet, yayınladığı haberlerde olayın meydana geldiği zamana ilişkin herhangi bir bilgi vermemektedir. Balıkcı cinayetini tarih vermeden yakın zamanda gerçekleşen herhangi bir cinayet olarak aktarmaktadır. Haber söyleminde anlam, aynı zamanda mevcut olmayan, seçilmemiş ve söylemsel olarak bastırılmış olan tarafından belirlendiğinden (Hartley, 1982, s.117), Cumhuriyet'in cinayet tarihini görmezden gelmesi bu bağlamda 24 Nisan tarihinin sembolleşmiş anlamını inkâr eden resmî ideolojinin tutumuyla da örtüşmektedir. Bu habercilik yaklaşımı, olayı bağlamından kopartarak cinayeti sıradan ve münferit bir adli vaka olarak sunmuştur. Bu da haber söyleminde olayın zamanlaması ve failin suç kastının öneminin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Bu söylemsel taktik, okuyucunun cinayetin belirleyici unsurlarını kavramasını engellemesinin yanı sıra Türkiye'deki Ermenilerin mevcut durumu ve ulusal gazetelerdeki medya temsillerine ilişkin de ipuçları vermektedir. Bu açıdan Ermenilerin medyadaki temsilleri, olumlu benlik temsili ve olumsuz öteki temsilinden oluşan "ideolojik kare" (van Dijk'den aktaran Shojaei vd. 2013, s. 859) ile sınırlı değildir. Bu temsil biçimleri haber söyleminin etnik-dini bir azınlık grubu olarak Ermenilerin tutumlarının, deneyimlerinin ve tepkilerinin bastırılmasına ve susturulmasına nasıl yol açtığını ifşa etmektedir. Bir başka ifadeyle Ermenilerin ötekileştirilmesi, Cumhuriyet gazetesi örneğinde olduğu gibi bazen ulusal gazetelerde görünmezlikleri üzerinden görünür hale gelmektedir.

İncelenen gazeteler, Balıkcı'nın Türk bayrağına sarılı tabutuna ve cenazesine özel olarak yer verirken, Jandarma Genel Komutanlığı yazılı açıklamasında Balıkcı için "vefat etti" diyerek "şehit" kelimesini hiç kullanmamıştır. Tabuta Türk bayrağının sarılması Türk Bayrağı Tüzüğü'nün 21. maddesi gereğince yapılmıştır. Buna göre "TSK'nın sivil personel dışındaki mensuplarının, emeklilerinin cenazelerinde tabutlarına bayrak örtülebilir". Balıkcı'nın kaza kurşunuyla öldüğü için şehit sayılmadığı da ayrıca belirtilmiştir.¹⁰ Bu bağlamda gazetelerin şehitlik meselesine ilişkin birbirlerine yakın bir duruş sergiledikleri noktalardan biri, "müesses nizam tarafından İslam dinine mensup yurttaşlarla eşit sayılmayan Hıristiyan dinine mensup bir yurttaşın ölüm anında tabutunun Türk bayrağına sarılıp eşit sayılmasının ironisi" (Bali, 2011, s.37) ni paylaşmalarıdır. Ayrıca kimlerin şehit sayılması gerektiğine ilişkin tartışmalar 2012 yılında hükümetin sivil şehitlik kavramını öneren yeni bir yasa tasarısını önermesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Bu tasarımı eleştiren Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin "Vefat eden birisinin şehit olabilmesi için Müslüman olması mutlak anlamda gereklidir" demesi üzerine Balıkcı'nın annesi "Şimdiye dek hepimiz biriz sanırdık. Ama bize 'öteki' olduğumuzu hissettirdiler" diyerek tepki göstermiştir.¹¹ Farklı ideolojik konumlanışlarına rağmen gazetelerin Balıkcı'nın cenaze törenini haberleştirirken özel olarak

¹⁰ Genelkurmay: Er Sevag, şehit sayılmıyor, *Radikal*, 30 Nisan 2011, <https://archive.is/SjNRT#selection-583.623-591.109>

¹¹ "Oğlum Sevag'ı da şehit sayacaklar, bunu bekliyoruz", 28 Mart 2012, <https://t24.com.tr/haber/oqlum-sevagi-da-sehit-sayacaklar-bunu-bekliyoruz,200389>

Türk-Müslüman kimliği ile şehitlik arasındaki sarsılmaz bağı vurgulamaları sonraki sivil şehitlik tartışmalarıyla paralellik göstermektedir.

Ulus için Fedakârlık

28 Nisan 2011 tarihli Hürriyet gazetesi haberinde bayrağa yüklenen sembolik anlamın yanı sıra ulus için fedakarlığın onursal bir eylem olarak gösterilmesi dikkat çekmektedir. Ön sayfadaki haberde, “Bayrağı öperek aldı” başlığında gizli özne kullanılmış ve başlıkla fotoğraf arasında bir bağ kurulmuştur. Haberin etkisini artırmak ve başlıkta vurgulanan eylemin doğruluğunu teyit etmek amacıyla maktulün babasını İstanbul Jandarma Bölge Komutanı’na dönük bir şekilde Türk bayrağını öperken gösteren fotoğrafı yayımlanmıştır.

Başlık “bayrağı kim öptü” sorusunu sordururken, cevabı ise bayrağı öpen babayı gösteren fotoğraf vermektedir. Bu fotoğraf bir yandan resmî devlet makamları ile vatandaşlar arasındaki güç ilişkilerinin köklü yapısını gözler önüne sererken, öte yandan, ulus için yapılan fedakârlık -bu durumda öldürülmek- vatanseverliğin ayrılmaz bir parçası olarak okuyuculara sunulmuştur. Haber metninde fotoğrafla birlikte sık tekrarlanan “Tabutun üzerindeki Türk bayrağı” ifadesi de devletin bekası için feda edilebilirlik fikrini yinelemektedir. Modern milliyetçiliğin vatansever fedakârlık ethosuyla (değerler sistemi) yakından ilişkili olduğu iddiasından hareketle, bireylerin ulusları için ölmeye hazır olmaları, topluluğun geleceği adına bireysel hayatta kalma içgüdülerine meydan okuyan toplumsal ve ahlaki bir eylemdir (Zerubavel 2006, s.73). Bu bağlamda, ordunun himayesi altındaki bir askerin başka bir asker tarafından öldürülmesi gibi bir kriz anında, yurtsever fedakârlık ethosu söylem alanında ulusal

bir öznenin -yurttaşın- yaşam hakkına dair iradesinin önünde yer almaktadır. Bu durumda birey açısından fedakârlık yapma iradesi ile isteklilik arasında bir fark vardır. İsteklilik, kişiden fedakârlık yapması istenildiğinde buna karşılık verdiği için edilgendir; feda etme iradesi, bunu yapmak için zaten yerleşik bir

Görsel 2: Bayrağı Öperek Aldı, Hürriyet, 28 Nisan 2011

arzudur (Axinn, 2010, s.63). Bu açıdan bakıldığında Hürriyet'teki medya temsilleri, bireyin ulus için fedakârlık yapma iradesi ile istekliliği arasındaki farkı ortadan kaldırıyor gibi görünmektedir. Bu kriz anı, haber söyleminin vatanseverlik görünümü altında Türk milliyetçiliğini yeniden üretmesi ve aynı zamanda onunla müzakere etmesi için bir fırsat olarak da yorumlanabilir: Hürriyet, Türk bayrağının cenaze törenindeki ana kurucu unsur olduğu mesajını iletmek için ad aktarımı (mecaz-ı mürsel) aracılığıyla "Sevag kırmızı beyaz uğurlandı" başlığını kullanmıştır.

Görsel 3: Sevag, Kırmızı Beyaz Uğurlandı, Hürriyet, 28 Nisan 2011

Kırmızı ve beyaz Türk bayrağının renkleri olarak ön plana çıkartıldığından bu başlık, bu ulusal sembolü vatan için kendisini feda etmiş bir vatandaş imgesiyle birleştirmektedir. Böylece vatan borcunu canıyla ödeyen şehit askere, ulus da 'borcunu' askeri törenle ödemiştir. Vatansever fedakârlık, aynı zamanda, yaslı aile ile devlet arasında karmaşık rutin yükümlülüklerle sonuçlanır. Bir taraftan devlet, yakınına kaybetmiş aileye

ölümle baş edebilmesi için yardım ederken, diğer taraftan yaslı aile ise resmî anma törenlerine katılarak ulusun önemini yeniden teyit eder. Sonuç olarak, vatansever *ethos* tarafından, ölen askerlerin aileleriyle devletin, fedakarlığın önemi konusunda bir mutabık oldukları varsayılmaktadır (Zerubavel, 2006, s.73-4). İnsan Hakları Derneği Irkçılık ve Ayrımcılık Komisyonu, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden Balıkçı'nın "şüpheli" ölümünün aydınlatılarak tüm bilgilerin kamuoyuyla paylaşılmasını talep ederken, cenaze töreninin bir Türkleştirme törenine dönüştürüldüğünü de belirtmiştir.¹² Agos gazetesi ise "Kışlada Ölüm, Kilisede Zulüm" başlıklı haberle törenin yapılış şekline tepki göstermiştir. Haberde, kilisenin içi törene katılan mülki ve askeri erkânla dolduğundan Sevag'ın sevenlerinin merasimi kilisenin avlusundan takip etmek zorunda kaldığı belirtilmiştir.¹³ Özel olarak Hürriyet'in yayımladığı, baba Balıkçı'nın tabutun sarılı olduğu Türk bayrağını öptüğü fotoğraf karesi, Agos tarafından kameralar karşısında Türk bir subayın emrine itaat etmek zorunda bırakılan ve başka seçeneği olmayan bir Ermeni vatandaşı olarak yorumlanmıştır.

Bu vakaya ilişkin söylemsel çerçeve, şehit olan asker Ermeni olsa ve başka bir erin fail olduğu bir cinayet sonucunda hayatını kaybetmiş olsa da şehitlik mertebesi ile ifade edilen Türk ulusu için fedakârlık fikrini istikrarlı bir şekilde beslemektedir. Fakat aynı zamanda Balıkçı'nın dini kimliği ile İslam inancında en yüksek makam olarak kabul edilen şehitlik statüsü arasındaki uyumsuzluk, haber söylemlerindeki milli temalarla bağdaşma konusunda sorun çıkarmıştır. Bu nedenle ulusal gazeteler, Türk subayları ile devlet başkanının cenaze törenine katılımını ve Ermeni Kilisesi'nde bu törenin düzenlenmesini alışılmadık dışındaki uygulamalar olarak belirtme ihtiyacı duymuştur. Hürriyet'in köşe yazarlarından Mehmet Yılmaz 29 Nisan 2011 tarihli yazısında Sevag Balıkçı için düzenlenen cenaze töreninin ulusal gazeteler tarafından nasıl haberleştirildiğinden bahsetmiştir.¹⁴ Yılmaz, Balıkçı'nın cenazesine ilişkin gazeteler arasındaki benzerlikleri göstermek amacıyla ulusal gazetelerin manşetlerini sıralamıştır:

- Hürriyet: Şehidin babası tabutuna örtülen bayrağı öperek aldı.
- Sabah: Kilisedeki ayini yöneten rahip: "Bugün birbirimizi anlama günü olsun."
- Milliyet: Türk bayrağı ile uğurlandı. Kilisedeki törene çok sayıda TSK mensubu katıldı.
- Akşam: Şehit er Sevag çanlarla uğurlandı. Törene çok sayıda asker katıldı.
- Vatan: Kilisede şehit cenazesi.
- Radikal: Askerler uğurladı.
- Haber Türk: Kilisedeki cenazede bakan ve general.

¹² Vardar, N. (5 Mayıs 2011). İHD: TSK Sevag'ın Ölümüyle İlgili Tüm Bilgileri Açıklamalı. Bianet. Erişim: 22 Kasım 2022, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/129779-ihd-tsk-sevag-in-olumuyla-ilgili-tum-bilgileri-aciklamali>

¹³ Kışlada Ölüm, Kilisede Zulüm. (29 Nisan 2011). Agos. Erişim: 22 Kasım 2022, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/12065/1000-sayinin-hikyesi-agosun-mansetlerinde>

¹⁴ Yılmaz, M. (29 Nisan 2011). Daha 'usta işi bir proje beklerdim'. Hürriyet. Erişim: 23 Mayıs 2013, <https://www.hurriyet.com.tr/daha-usta-isi-bir-proje-beklerdim-17663750>

- Posta: Kilisede askeri tören.
- Star: Kilisede şehit asker cenazesi.
- Yeni Şafak: Kiliseden uğurlandı.
- Taraf: Ermeni şehide kilise töreni.

Manşetlerden anlaşılacağı üzere camide düzenlenen cenaze törenlerinden farklı olarak kilisede askerlerin katılımıyla gerçekleşen bir şehit cenazesi ulusal gazeteler açısından vurgulanması gereken bir duruma işaret etmektedir. Balıkçı'nın ismi sadece tek bir manşette yer almakta ve etnik-dini farklılığı haber değeri taşınan temel mesele olarak ön plana çıkmaktadır. Daha da önemlisi, tüm detayları ve sonraki gelişmeler dikkate alındığında belirli bir azınlık grubuna aidiyetinden dolayı Balıkçı'nın bir nefret suçunun kurbanı olduğu açık olsa da, gazeteler cinayeti tüm tarihi ve ideolojik yüklerinden arındırmış şekilde olayı manşetlerine taşımışlardır.

Farklılık meselesi ayrıca Hürriyet'in "Sözlüsü Aileyi Üzdü" alt başlığıyla verilen haberde de kendini göstermektedir. Haber, yalnızca bir fikir beyan etmekle kalmayıp herhangi bir destekleyici bilgi de sunmamaktadır. Ayrıca haber kaynağı olarak gösterilen kişiler anonimleştirildiğinden, bu haber spekülasyon iddiaların ötesine geçememektedir. Haberin veriliş biçimi, cinayet ile maktulün etnik-dini kimliği arasındaki muhtemel bağlantı gibi karşı argümanlarla başa çıkmak için gazetelerin söylemsel mekanizmalarından birine örnek teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle cinayeti işaret ederek soykırım tartışmalarını canlandırabilecek görüşlerin, gazetelerdeki haber söylemlerini belirleyen milliyetçilik iddialarına meydan okuduğu söylenebilir. Özellikle Balıkçı'nın ailesi ile sözlüsü arasında haber söyleminde kurulan karşıtlık, Amerika Birleşik Devletleri bağlamındaki 'iyi' ve 'kötü' Müslümanlar (Mamdani, 2004) ile Avrupa bağlamındaki 'Avrupa'daki Müslümanlar' ve 'Avrupa Müslümanları' arasındaki (Marranci, 2004, s.112) ayrıma benzer şekilde bir farklılığı meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Hürriyet'teki haber de bu etnik-dini grup içi ayrımı, millet bağlarını pekiştirmek için kullanmıştır.

Cinayete ilişkin haberlerde zorunlu askerlik hizmetinin gayrimüslim ve Türk olmayan erkek vatandaşlar için ne gibi etkileri olabildiğine dair herhangi bir içeriğin vurgulanmayışı incelenen gazetelerin ortaklaştıkları noktalardandır. Diğer bir deyişle, farklı referans çerçevelerine rağmen incelenen gazeteler bu cinayetten hareketle, Türkiye'deki azınlık gruplarının ordu içerisindeki deneyimlerine hiç değinmemişlerdir. Ancak Bali (2011) gayrimüslim Mehmetçiklere odaklanan çalışmasında farklı etnik ve dini grup mensuplarının deneyimlerinden ve tanıklıklarından yola çıkarak Ermeniler'in en ciddi sorunlarla askerlik sırasında karşılaştığını iddia etmektedir. Bunun başlıca nedeni de 1915 olaylarının sürekli bir tartışma konusu haline gelmesi ve Ermenilerin, diğer askerlerin milliyetçi duygularıyla beraber devletin resmî ideolojisini de kabul etmek zorunda bırakılmalarıdır. Ulusal gazeteler benzer bir çerçeveden özellikle Balıkçı'nın cenaze törenini Türk milli unsurlarıyla bezeli bir söylem alanı inşa ederek haberleştirmeyi tercih etmişlerdir.

Sonuç

Bu araştırmada Sevag Balıkcı cinayetinin Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde ne tür söylemler kullanılarak haberleştirildiği ele alınmıştır. Seçilen gazetelerin ideolojik yelpazedeki farklı konumlanışlarının Balıkcı cinayetine ilişkin haber söylemlerinin üretilmesinde de farklar yaratabileceği düşünülerek bu üç gazeteye odaklanılmıştır. Ancak incelenen haber sayısının az olması bile başlı başına bir gösterge olarak kabul edilebilir. Tersine bir durumun yol açabileceği politik iklim, kamuoyu tartışmaları ile Ermenilere yönelik nefret söylemlerini tasavvur etmek bile tarihsel olarak inşa edilmiş hâkim milliyetçi zihniyet ile eşitlik temelli yurttaşlık olgusunu sorgulamaya açmaktadır. Bu doğrultuda haber söylemlerinin olayı tüm tarihsel ve politik bağlamından soyutlayarak aktardığı ve sıradan bir adli vaka gibi göstermeye çalıştığı belirlenmiştir.

Ermenilerin konumu ve Ermeni meselesiyle ilgili olarak yazılı basında Türk milliyetçiliğinin günlük olarak yeniden üretilmesini yansıtan birbiriyle ilişkili söylemsel stratejiler açığa çıkarılmıştır. Haberlerde özellikle maktülün 'Ermeni asıllı' olduğu vurgusu, sonuçla doğrudan ilişkisi olan nedenlere, cinayetin zamanlamasına ve failin maksadına değil, etnik, dinsel ve dilsel farklılıklara önem atfetmiştir. Ermeni Soykırımını Anma Günü'nde Türk ordusunda zorunlu hizmetini yapan Ermeni bir asker, bir Türk asker tarafından öldürülmesine rağmen, ulusal gazeteler bu olaya yol açan tarihi koşulları ve hakim milliyetçi anlayışı görmezden gelmiştir. Bu durum, Ermeni sorununun Türk milliyetçiliği ile olan ilişkisini kesmek için medyada kendini gösteren yapısal bir savunma mekanizması olarak yorumlanabilir.

Haber metinleri maktülün şehitlik statüsünü sorunsal haline getirip, Ermeni Kilisesi'ndeki cenaze törenine dikkat çekerek, bütün tarihsel süreçleri ve milliyetçi yaklaşımları yok saymıştır. Türkiye'de şehitlik kavramı, din, milliyetçilik ve devlet-ordu ilişkilerinin kesişme noktasında yer aldığından, günlük haberlerde Sevag Balıkcı'nın etnik-dini kimliğinin şehitlik ile uyumsuzluğu ima edilmiş; daha da önemlisi okuyucular nezdinde hoş görülebilir ve tüketilebilir biçimlerde sunulmuştur. Gazeteler bu olayı askeriyedeki sıradan bir 'zayiat' olarak göstermeye çalışırken eş zamanlı olarak sürekli milli semboller kullanmaya da devam etmişlerdir. Bunun temel nedeni, gazetelerin Ermeni bir askerin de şehitlik statüsünü hak edebileceğini göstermeye çalışmaları ve bu cinayetin Ermeni karşıtı milliyetçi şiddetle veya süregelen soykırım inkârcılığıyla organik bir bağlantısı olmadığına ikna etme çabası olarak değerlendirilebilir. Böylece gazetelerde "milletin banal bir hatırlatıcısı" (Billig, 1995, s.41) olarak Türk bayrağı ve onurlu bir eylem olan millet için fedakârlık anlayışı vatansızlık adı altında doğallaştırılmıştır.

Devletin resmî söyleminin ve egemen ideolojisinin yayılmasında ve meşrulaştırılmasında medyanın rolü düşünüldüğünde, haber söylemlerinin farklı ideolojik duruşlara sahip gazetelerde nasıl üretildiği önemli bir analiz alanı sunmaktadır. Ancak bu araştırmada da ortaya çıktığı gibi, Türkiye'de ulusal gazeteler milliyetçiliğin farklılıkları söylem alanında yok sayma veya bastırma eğilimlerini sorgulamaktan çok uzaktadır. Diğer bir deyişle, mevcut hâkim milliyetçilik anlayışına meydan okuyan bir söylemsel girişimden

bahsetmek oldukça zordur. Hobsbawm'ın (1992,2000) bakış açısından hareketle milli kimlikler ve uygulamalar nasıl ki devlet tarafından tekrarlanarak icat ediliyorsa, ulusal gazeteler de özellikle ulusal tehdit olarak görülen konularla ilgili birbirini tekrar eden haber yazımına başvurumaktadırlar. Bu mükerrer yaklaşım, Balıkcı vakasında da 'biz' ile 'onlar' arasındaki ikili karşıtlıkları yeniden üreten milliyetçi reflekslerle kendini göstermektedir. Bu analiz aynı zamanda medya temsillerinin incelenmesiyle Türkiye'de Ermeni olmanın ne anlama geldiğini ve Türk milliyetçiliğinin karşısında nasıl konumlandırıldığını görmek açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Axinn, S. (2010). *Sacrifice and Value: A Kantian Interpretation*. Lanham, Md.: Lexington Books.
- Aydınğün, İ. ve Aydınğün, A. (2004). The Role of Language in the Formation of Turkish National Identity and Turkishness. *Nationalism & Ethnic Politics*, 10 (3), 415-432.
- Bali, R. (2011). *Gayrimüslim Mehmetçikler: Hatıralar- Tanıklıklar*. İstanbul: Libra Yayınevi.
- Bayrağı Öperek Aldı (28 Nisan 2011). Hürriyet.
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Brookes, R. (1999). Newspapers and National Identity: The BSE/CJD Crisis and the British Press. *Media, Culture and Society*, 21(2), 247-263.
- Burke, P. (2002). *History and Historians in the Twentieth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Calhoun, C.(1993). Nationalism and Ethnicity. *Annual Review of Sociology*, 19 (1), 211- 239.
- Calhoun, C. (1997). *Nationalism*. Buckingham: Open University Press.
- Chan, M. (2012). The discursive reproduction of ideologies and national identities in the Chinese and Japanese English-language press. *Discourse and Communication*, 6(4), 361- 378.
- Culcasi, K. (2016). Warm Nationalism: Mapping and imagining the Jordanian nation. *Political Geography*, 54, 7-20.
- De Cillia, R., Reisigl, M., ve Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse and Society*, 10(2), 149-173.
- Dink, H. (19 Ocak 2007). Ruh halimin güvercin tedirginliği. Agos. Erişim: 2 Ekim 2022, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/14061/agos-un-arsivinden-ruh-halimin-guvercin-tedirginligi>.
- Doğanay, Ü. ve Karaaslan Şanlı, H. (2011). Yazılı Basında Irkçı ve Ayrımcı Söylemlerin Olağanlaştırılması: Habertürk Gazetesinin "Sıradan Bir Gün"deki Haberleri Üzerine Bir İnceleme. *Kültür ve İletişim*, 14(2), 41-70.
- Ekmekçioğlu, L. (2016). *Recovering Armenia: the limits of belonging in post-genocide Turkey*. Stanford: Stanford University Press. Stanford: Stanford University Press.

- Erjavec, K. (2001). Media Representation of the discrimination against the Roma in Eastern Europe. *Discourse and Society*, 12 (6), 699-727.
- Ermeni Kilisesinde Şehit Cenazesi (28 Nisan 2011). Cumhuriyet.
- Fairclough, N., Muldering, J. ve Wodak, R. (2011). Critical discourse analysis. Teun A. van Dijk (Der.) içinde *Discourse studies: A Multidisciplinary Introduction*, (s.357-378). London: SAGE Publications Ltd.
- Fox, J.E ve Miller-Idriss, C. (2008). Everyday Nationhood. *Ethnicities*, 8 (4), 536-563.
- Frosh, P. ve Wolfsfeld, G. (2006). ImagiNation: news discourse, nationhood and civil society. *Media, Culture and Society*, 29 (1),105-129.
- Hammarberg, T. (2011). 'Freedom of Expression and Media Freedom in Turkey'. Report by the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe. Erişim: 22 Kasım 2022, <https://rm.coe.int/16806db752>.
- Hall, S. (1982). The rediscovery of 'ideology'; return of the repressed in media studies. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran ve Janet Woollacott (Der.) içinde *Culture, Society and the Media*, (s.56-90). New York: Methuen.
- Hartley, J. (1982). *Understanding News*. London and New York: Routledge.
- Hendrick, J. (2013). *Gülen: The Ambiguous Politics of Market Islam in Turkey and the World*. New York ve London: New York University Press.
- Higson, A. (2002). National identity and the media. Adam Briggs ve Paul Cobley (Der.) içinde *The Media: An Introduction (Second Edition)*, (s. 401- 414). Harlow: Pearson.
- Hobsbawm, E. (1992). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobsbawm, E. (2000). The Nation as Invented Tradition. John Hutchinson ve Anthony D. Smith (Der.), *Nationalism*, (s.76-82). Oxford: Oxford University Press.
- Hobsbawm, E. ve Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hutchinson, J. (2006). Hot and Banal Nationalism: The Nationalization of 'the Masses'. Gerard Delanty ve Krishan Kumar (Der.) içinde *The Sage Handbook of Nations and Nationalism* (s.295-306). London: Sage.
- İçduygu, A., Toktas, S. ve Soner A. B., (2008). The politics of population in a nation- building process: emigration of non-Muslims from Turkey. *Ethnic and Racial Studies*, 31 (2), 358-389.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Jandarmadan Ermeni Asıllı Aileye: Oğlunuz Kazada Öldü (27 Nisan 2011). Zaman.
- Jones, R. ve Merriman, P. (2009). Hot, banal and everyday nationalism: Bilingual road signs in Wales. *Political Geography*, 28, 164-173.
- Kaza kurşunuyla Ölen Ermeni Asıllı Türk Er Türk Bayrağıyla Toprağa Verildi (28 Nisan 2011). Zaman.
- Kazara Vurulan Asker Şehit Oldu (25 Nisan 2011). Cumhuriyet.
- Korteweg, A. ve Yurdakul, G. (2014). *The Headscarf Debates: Conflicts of National Belonging*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Köse, A. ve Yılmaz, M. (2012). Flagging Turkishness: the reproduction of banal nationalism in the Turkish press. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 40 (6), 909-925.

- Machin, D. ve Mayr, A. (2012). *How to do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. London: Sage.
- Mamdani, M. (2004). *Good Muslim, bad Muslim: America, the Cold War, and the roots of terror*. New York: Pantheon Books.
- Marranci, G. (2004). Multiculturalism, Islam and the Clash of Civilisations Theory: Rethinking Islamophobia. *Culture and Religion*, 15(1), 105-117.
- Oktar, L. (2001). The ideological organization of representational processes in the presentation of us and them. *Discourse and Society*, 12 (3), 313-346.
- Özdoğan G. G., Üstel, F., Karakaşlı, K., ve Kentel, F. (2009). *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat, Birey, Yurttaş*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özkır, Y. (2012). *Hürriyet Gazetesi, 1948-2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği ve Genel Yayın Politikası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özkırımlı, U. (2010). *Theories of Nationalism: A Critical Introduction (Second Edition)*. Houndmills, UK: Palgrave Macmillan.
- Özkırımlı, U. ve Uyan-Semerci, P. (2011). Pater familias and homo nationalis: Understanding nationalism in the case of Turkey. *Ethnicities*, 11 (1), 59-79.
- Pape, S. ve Featherstone, S. (2005). *Newspaper Journalism: A Practical Introduction*. London: Sage.
- Paasi, A. (2016). Dancing on the graves: Independence, hot/banal nationalism and the mobilization of memory. *Political Geography*, 54, 21-31.
- Polonska-Kimunguyi, E. ve Kimunguyi, P. (2011). The making of the Europeans: Media in the construction of pan-national identity. *International Communication Gazette*, 73(6), 507–523.
- Puri, J. (2004). *Encountering Nationalism*. Malden and Oxford: Blackwell Publishing.
- Richardson, J.E. (2007). *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rosie, M., Macinnes, J., Petersoo, P., Condor, S. ve Kennedy, J. (2004). Nation speaking unto nation? Newspapers and national identity in the devolved UK. *The Sociological Review*, 52(4), 437-458.
- Schlesinger, P. (1991a). *Media, State and Nation: Political Violence and Collective Identities*. London: Sage.
- Schlesinger, P. (1991b). Media, the political order and national identity. *Media, Culture and Society*, 13(3), 297-308.
- Sevag, Kırmızı Beyaz Uğurlandı (28 Nisan 2011). Hürriyet.
- Sevak’ın Ailesini Ağırlayacaklar (27 Nisan 2011). Cumhuriyet.
- Shojaei, A., Youssefi, K. ve Hosseini S. H. (2013). A CDA Approach to the Biased Interpretation and Representation of Ideologically Conflicting Ideas in Western Printed Media. *Journal of Language Teaching and Research*, 4 (4), 858-868.
- Smith, A. D. (2000). *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Cambridge: Polity Press.
- Skey, M. (2009). The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig’s thesis of Banal Nationalism. *The Sociological Review*, 57 (2), 331-346.

- Svetanant, C. (2009). Revealing Linguistic Power: Discourse Practice toward 'Youth' in Japanese and Thai Newspapers. *Japan Review*, 21, 225-240.
- Şehit Evi (27 Nisan 2011). Hürriyet.
- Teo, P. (2000). Racism in the news: a critical discourse analysis of news reporting in two Australian newspapers. *Discourse and Society*, 11(1), 7-49.
- Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R. ve Vetter, E. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage.
- Tunç, A. (2010). Mediated Justice: Turkish Newspapers' Coverage of Controversial Criminal Cases. *Turkish Studies*, 11 (4), 643-661.
- Van Dijk, T. A. (2001). Critical Discourse Analysis. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen ve Heidi E. Hamilton (Der.) içinde *The Handbook of Discourse Analysis*, (s.352-371). Oxford: Blackwell.
- Wodak, R. (2001). What CDA is about- a summary of its history, important concepts and its developments. Ruth Wodak ve Michael Meyer (Der.) içinde *Methods of Critical Discourse Analysis*, (s.1-13). London: Sage.
- Wodak, R. ve Reisigl, M. (2001). Discourse and Racism. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen ve Heidi E. Hamilton (Der.) içinde *The Handbook of Discourse Analysis*, (s.372- 397). Oxford: Blackwell.
- Yavuz, H. M. (2013). *Toward an Islamic Enlightenment: The Gulen Movement*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Yumul, A. ve Özkırımlı, U. (2000). Reproducing the nation: 'banal nationalism' in the Turkish press. *Media, Culture and Society*, 22(6), 787-804.
- Zaimoğlu, G. (2016). *Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesi'nde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. Antalya: Akdeniz Üniversitesi
- Zerubavel, Y. (2006). Patriotic Sacrifice and the Burden of Memory in Israeli Secular National Hebrew Culture. Ussama Samir Makdisi and Paul A. Silverstein (Der.) içinde *Memory and Violence in the Middle East and North Africa*, (s.77-100). Bloomington: Indiana University Press.